

Agata Szydlik-Leszczyńska

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach

**OSOBY W SZCZEGÓLNEJ SYTUACJI
NA RYNKU PRACY**

Streszczenie: Na rynku pracy istnieje pewna grupa osób, która z racji swoich cech znajduje się w gorszej sytuacji. Potwierdzają to dane statystyczne, gromadzone w układzie wieloletnim. Gorsza pozycja na rynku pracy opisana jest także przez teorie segmentacyjne, które próbują wyjaśniać przyczyny tej sytuacji. Aktywna polityka państwa na rynku pracy, w tym zwłaszcza skierowana do osób w szczególnej sytuacji, ma swoje głębokie uzasadnienie, istotne jest jednak monitorowanie jej efektywności i dążenie do zajmowania przez te osoby trwałych miejsc pracy.

W artykule podjęto kwestię osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (gorszej w porównaniu z innymi grupami, co zilustrowano odpowiednimi danymi liczbowymi) oraz instrumentów aktywnej polityki państwa skierowanych do tych osób w celu łatwiejszego włączenia ich w struktury rynku pracy. Zaprezentowano pogląd jednej z teorii segmentacyjnych na ten temat (koncepcji dualnego rynku pracy), wymieniono osoby uznane przez ustawę o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy za będące w szczególnej sytuacji na tym rynku oraz rozwiązania wprowadzone przez ustawę, jak np. staż, przygotowanie zawodowe dorosłych, które mają im pomóc w aktywizacji zawodowej.

Na rynku pracy istnieje pewna grupa osób, która z racji swoich cech znajduje się w gorszej sytuacji na tym rynku. Mówią o tym teorie segmentacyjne, do których należy m.in. koncepcja dualnego rynku pracy. Koncepcja ta wprowadza rozróżnienie dwóch istotnie odmiennych obszarów rynku pracy, rynku pierwotnego i wtórnego, oraz tzw. „dobrych” miejsc pracy przypisanych sektorowi pierwotnemu (rdzeniowi) gospodarki i „złych” miejsc pracy, związanych z sektorem wtórnym [Kryńska 1996, s. 97]. Osoby znajdujące się w gorszej sytuacji plasuje ona na wtórnym rynku pracy, gdzie zapotrzebowanie na daną produkcję jest zmienne i trudne do przewidzenia. Przedsiębiorstwom sektora wtórnego została wyznaczona funkcja zderzaka koniunkturalnego dla firm sektora pierwotnego przyjmującego na siebie wahania popytu rynkowego. W koncepcji dualnego rynku pracy najważniejszą barierą dostępu do „dobrych” miejsc pracy związanych z rynkiem pierwotnym

jest „wybiórcze” postępowanie pracodawców kierujących się przy wyborze i ocenie pracowników niezmiennymi cechami kandydatów (cechami pozamerytorycznymi), takimi jak: płeć, wiek, miejsce zamieszkania, narodowość, rasa. W związku z tym te określone kategorie siły roboczej mają utrudniony dostęp do pierwotnego rynku pracy i nie są w stanie udowodnić swojej przydatności. W praktyce rozwinął się wzorzec postępowania, w którym pracodawca dyskryminuje kandydata do pracy automatycznie z powodu jakiejś jego cechy osobistej, bez odniesienia się do zalet potencjalnego pracownika. Pracobiorcy z sektora wtórnego, dostosowując się jedynie do niedługiego okresu istnienia danego miejsca pracy, często wbrew własnej woli i oczekiwaniom stają się pracownikami niestabilnymi. Ponosząc ryzyko zmiany miejsca pracy pod wpływem zmienności popytu na pracę, stają się jednocześnie osobami nieodpowiednimi do zatrudnienia w sektorze pierwotnym. Niestabilność postaw pracowników sektora wtórnego wobec wykonywanego zajęcia wynika również z braku motywacji i wydajności pracy, które w dużej mierze są skutkami braku możliwości awansu zawodowego i niskich dochodów. Niska wydajność pogłębia nieatrakcyjność płacową miejsc pracy. Siła robocza przejmuje cechy swoich miejsc pracy i przyswaja je sobie tak skutecznie, iż stają się one postrzegane jako cechy „naturalne”, właściwe danemu pracobiorcy. Ten, kto ma zatrudnienie wymagające zdobywania nowych kwalifikacji i umiejętności zawodowych i pozwalające na nie, będzie dążył do ich poszerzania. Osoba zajmująca miejsce pracy pozbawione wymagań i szans nauki nie będzie miała możliwości podjęcia lub kontynuacji kształcenia i motywacji do tego. Z czasem straci chęć i zdolność do nabywania nowych kwalifikacji i tym samym zdolność dostosowywania się do zmiennych warunków rynku pracy (jest to często niemożność przyjęcia pożądaných postaw pracowniczych bądź też brak gotowości do tego). Raz ukształtowany podział na „uprzywilejowanych” i „pokrzywdzonych” ma tendencję do utrwalania się ze względu na nikłe szanse przejścia z segmentu wtórnego do pierwotnego. Nawet jeśli znajdują się oni na rynku pierwotnym, to jedynie w dolnych, „niższej sytuowanych” obszarach segmentu.

Zauważono również, iż zachowanie pracobiorców wywołane warunkami pracy obserwowane jest także u bezrobotnych. W wyniku niestabilności miejsc pracy rynku wtórnego zmuszeni zostają oni do całkowitego opuszczenia tego rynku. Po pewnym czasie nie są w stanie w ogóle wykazywać stabilnych postaw zawodowych i przyswajać nowych wiadomości z zakresu swojej dziedziny zawodowej. Zjawisko utraty zdolności nabywania nowych umiejętności, kwalifikacji i spadek motywacji do pracy występuje zwłaszcza wśród chronicznie bezrobotnych. Im dłużej ktoś był pozbawiony pracy, tym silniej odszedł od zawodu, tracił nabyte umiejętności i zdolności adaptacji do zmiennych wymagań miejsca pracy [Kryńska 1996, s. 102-107]. Obserwuje się także proces selekcji, który polega na tym, że osoby, które najpóźniej utraciły pracę, pierwsze ją odzyskują, o ile nie posiadają cech dyskryminacyjnych na rynku pracy. W wyniku tego procesu jeszcze bardziej pogłębia się trudna sytuacja dyskryminowanych. Do osób tych należą kobiety,

młodzież, osoby starsze, niepełnosprawne, nisko wykształcone czy też członkowie grup mniejszościowych. Tworzą oni grupę długoterminowych bezrobotnych, charakteryzującą się skumulowaniem cech dyskryminacyjnych.

Tabele 1 i 2 prezentują stopę bezrobocia według płci, wieku, poziomu wykształcenia oraz absolwentów szkół i osoby niepełnosprawne w latach 2000-2008.

Tabela 1. Stopa bezrobocia według poziomu wykształcenia i wieku w latach 2000-2008

Lata	Ogółem	Z wykształceniem					W wieku			
		wyższym	średnim zawodowym*	średnim ogólnokształcącym	zasadniczym zawodowym	gimnazjalnym i poniżej**	do 24 lat	25-34 lata	35-44 lata	45 lat i więcej
2000	16,0	4,8	13,6	19,6	19,2	20,2	34,1	16,2	13,2	10,7
2001	18,5	6,4	16,1	22,9	22,4	22,6	41,1	18,0	16,0	11,9
2002	19,7	7,5	17,4	24,0	23,8	25,4	43,6	20,0	15,8	13,6
2003	19,3	7,7	16,9	22,9	23,5	26,0	40,9	19,4	15,7	13,6
2004	18,0	6,9	16,2	20,4	22,4	24,8	37,2	18,0	14,6	13,6
2005	16,7	7,3	14,5	21,0	20,6	25,1	34,6	16,7	13,8	12,8
2006	12,2	5,8	10,9	16,1	14,5	18,8	27,0	11,9	9,6	9,4
2007	8,5	4,5	7,6	11,5	10,0	13,0	18,7	8,9	5,6	7,2
2008	6,7	3,6	6,5	9,6	7,0	11,4	17,1	6,4	5,0	5,2

* Łącznie ze szkołami policealnymi.

** Od 2002 r. gimnazjalne i poniżej, poprzednio podstawowe i niepełne podstawowe.

Źródło: [Aktywność ekonomiczna ludności Polski z lat 2006-2009...]. Opracowanie własne na podstawie [Aktywność ekonomiczna ludności Polski z lat 2001-2005...].

Tabela 2. Stopa bezrobocia kobiet i mężczyzn, osób niepełnosprawnych i absolwentów szkół w latach 2000-2008

Lata	Stopa bezrobocia					Udział w bezrobociu rejestrowanym	
	ogółem	absolwenci	niepełnosprawni	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety
2000	16,0	46,0	18,4	14,2	18,1	44,8	55,2
2001	18,5	b. d.	15,3	17,3	20,0	47,3	52,7
2002	19,7	48,0	16,6*	19,0	20,6	48,8	51,2
2003	19,3	44,4	15,0	18,4	20,3	48,5	51,5
2004	18,0	41,9	18,8	16,7	19,5	47,7	52,3
2005	16,7	39,6	19,8	15,4	18,3	46,4	53,6
2006	12,2	28,6	15,3	11,0	13,7	43,5	56,5
2007	8,5	20,5	13,7	7,8	9,4	41,8	58,2
2008	6,7	21,0	10,7	6,0	7,6	43,5	56,5

* Według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności w maju 2002 r. wartość tego wskaźnika wyniosła 20,4%.

Źródło: [Aktywność ekonomiczna ludności Polski z lat 2001-2009...; Bezrobocie rejestrowane...].

Z danych wyraźnie wynika gorsza sytuacja osób młodych na rynku pracy, a zwłaszcza absolwentów szkół. W trudniejszej sytuacji są również osoby bez zawodu i z niskimi kwalifikacjami w porównaniu z osobami, które posiadają zawód i mają wyższe kwalifikacje. Kobiety w porównaniu z mężczyznami także osiągają gorsze wskaźniki stopy bezrobocia w całym badanym okresie. W przypadku osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem lat 2001-2003, jest podobnie.

Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy w art. 49 podaje listę osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (DzU 2008 nr 69, poz. 415 z późn. zm.). Zalicza tu ona:

- 1) bezrobotnych do 25 roku życia,
- 2) bezrobotnych długotrwale albo po zakończeniu realizacji kontraktu socjalnego oraz kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka,
- 3) bezrobotnych powyżej 50 roku życia,
- 4) bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych, bez doświadczenia zawodowego lub bez wykształcenia średniego,
- 5) bezrobotnych samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia,
- 6) bezrobotnych, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia,
- 7) bezrobotnych niepełnosprawnych.

Największy udział wśród bezrobotnych stanowią osoby długotrwale bezrobotne (w badanym okresie 2005-2008 średnio 61,4%), następnie bez kwalifikacji zawodowych oraz osoby do 25 roku życia i powyżej 50 roku życia (tab. 3). Większość osób bezrobotnych stanowią kobiety (tab. 2).

Tabela 3. Zarejestrowani bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy w latach 2005-2008

Lata	Zarejestrowani bezrobotni						
	ogółem	do 25 roku życia	długotrwale bezrobotni	powyżej 50 roku życia	bez kwalifikacji zawodowych	samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko w wieku do 18 roku życia*	niepełnosprawni
w tysiącach							
2005	2 773	626,8	1 828,8	440,4	676,6	93,2	76,8
2006	2 309	476,7	1 517,8	435,1	689,9	87,6	72,6
2007	1 747	332,7	1 094,1	379,8	544,7	77,2	67,3
2008	1 474	304,6	753,8	317,9	431,0	121,5	73,1
w %							
2005	100,0	22,6	66,0	15,9	24,4	3,4	2,8
2006	100,0	20,6	65,7	18,8	29,9	3,8	3,1
2007	100,0	19,0	62,6	21,7	31,8	4,4	3,8
2008	100,0	20,7	51,1	21,6	29,2	8,2	5,0

* Do 2008 r. samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 7 roku życia.

Źródło: [Bezrobocie rejestrowane...].

Dla wyżej wymienionych bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy ustawa, oprócz usług czy instrumentów rynku pracy odnoszących się również do pozostałych bezrobotnych, wprowadza dodatkowe rozwiązania. Rozwiązania te mają na celu zmobilizowanie powiatowych urzędów pracy do szybkiego i bardziej efektywnego działania wobec tych osób. Mianowicie bezrobotnym do 25 roku życia, bezrobotnym powyżej 50 roku życia oraz bezrobotnym, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia, powiatowy urząd pracy w okresie do 6 miesięcy od dnia rejestracji powinien przedstawić propozycję zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, szkolenia, stażu, odbycia przygotowania zawodowego dorosłych lub zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych. Wszystkim bezrobotnym wymienionym w art. 49, którzy korzystają ze świadczeń pomocy społecznej, powiatowy urząd pracy w okresie 6 miesięcy od dnia utraty prawa do zasiłku z powodu upływu okresu jego pobierania, powinien przedstawić propozycję zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, szkolenia, stażu, odbycia przygotowania zawodowego dorosłych lub zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych. Osoby te, na wniosek ośrodka pomocy społecznej, może również skierować do uczestnictwa w kontrakcie socjalnym, indywidualnym programie usamodzielnienia, lokalnym programie pomocy społecznej lub uczestnictwa w indywidualnym programie zatrudnienia socjalnego (art. 50 ust. 1-2).

Wszystkich bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy starosta może skierować do odbycia stażu przez okres nieprzekraczający 6 miesięcy (art. 53). W przypadku bezrobotnych do 25 roku życia i bezrobotnych w okresie 12 miesięcy od dnia określonego w dyplomie, świadectwie lub innym dokumencie poświadczającym ukończenia szkoły wyższej, którzy nie ukończyli 27 roku życia, okres ten wynosi do 12 miesięcy. Celem tego stażu jest nabycie przez bezrobotnego umiejętności praktycznych do pracy przez wykonywanie zadań w miejscu pracy bez nawiązywania stosunku pracy z pracodawcą. Staż odbywa się na podstawie umowy zawartej przez starostę z pracodawcą, według programu określonego w umowie. Przy ustalaniu programu powinny być uwzględnione predyspozycje psychofizyczne i zdrowotne, poziom wykształcenia oraz dotychczasowe kwalifikacje zawodowe bezrobotnego (art. 53, ust. 4 i 5). Starosta, na podstawie opinii pracodawcy zawierającej informacje o zadaniach realizowanych przez bezrobotnego i umiejętnościach praktycznych pozyskanych w trakcie stażu, wydaje bezrobotnemu zaświadczenie o odbyciu stażu.

Osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy mogą być także skierowane do odbycia przygotowania zawodowego dorosłych w celu uzyskania przez nich kwalifikacji lub umiejętności zawodowych, potwierdzonych dokumentami. Przygotowanie zawodowe dorosłych jest realizowane według programu ukierunkowanego na nabywanie umiejętności praktycznych oraz zdobywanie wiedzy teoretycznej, niezbędnych do wykonywania zadań zawodowych, przygotowanego przez pracodawcę lub instytucję szkoleniową we współpracy z pracodawcą (art.

53b). Przygotowanie zawodowe dorosłych odbywa się w formie praktycznej nauki zawodu dorosłych umożliwiającej przystąpienie do egzaminu kwalifikacyjnego na tytuł zawodowy lub egzaminu czeladniczego, po zdaniu których z wynikiem pozytywnym otrzymuje się świadectwo (art. 53a, art. 53c), oraz przyuczenia do pracy dorosłych mającego na celu zdobycie wybranych kwalifikacji zawodowych lub umiejętności niezbędnych do wykonywania określonych zadań zawodowych, właściwych dla zawodu występującego w klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy. Uczestnik przyuczenia do pracy dorosłych, który zdał egzamin sprawdzający z wynikiem pozytywnym, otrzymuje zaświadczenie potwierdzające nabyte umiejętności (art. 53a, art. 53d). Praktyczna nauka zawodu dorosłych trwa od 12 do 18 miesięcy, natomiast przyuczenie do pracy dorosłych od 3 do 6 miesięcy. Nabywanie umiejętności praktycznych obejmuje co najmniej 80% czasu odbywania przygotowania zawodowego dorosłych i jest realizowane u pracodawcy (art. 53e).

Bezrobotnemu w okresie odbywania stażu lub przygotowania zawodowego dorosłych przysługuje stypendium w wysokości 120% zasiłku miesięcznie (art. 41 ust. 1-3, art. 53 ust. 6). W okresie pobierania stypendium zasiłek mu nie przysługuje. Od powyższych stypendiów starosta ustala i opłaca w wysokości i na zasadach określonych w odrębnych przepisach składki na ubezpieczenia emerytalne, rentowe i wypadkowe.

Starosta ze środków funduszu pracy refunduje pracodawcy, z którym zawarł umowę w sprawie realizacji przygotowania zawodowego dorosłych, określone w umowie wydatki poniesione na uczestnika przygotowania zawodowego dorosłych, szczególnie na materiały i surowce, eksploatację maszyn i urządzeń, odzież roboczą, posiłki regeneracyjne i inne środki niezbędne do realizacji programu przygotowania zawodowego dorosłych w wymiarze do 2% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia za każdy pełny miesiąc realizacji programu. Pracodawcy takiemu przysługuje także jednorazowa premia po zakończeniu tej formy aktywizacji, jeżeli skierowany przez starostę uczestnik przygotowania zawodowego dorosłych ukończył jedną z form tego programu i zdał odpowiedni egzamin (art. 53i, art. 53j). Natomiast premia nie przysługuje takiemu pracodawcy, z winy którego umowa w sprawie realizacji przygotowania zawodowego dorosłych została rozwiązana.

Poza tym bezrobotny bez kwalifikacji zawodowych, który w okresie 12 miesięcy od dnia zarejestrowania w powiatowym urzędzie pracy podjął dalszą naukę w szkole ponadgimnazjalnej dla dorosłych albo w szkole wyższej, gdzie studiuje w formie studiów niestacjonarnych, może liczyć na przyznanie mu przez starostę, na wniosek bezrobotnego, stypendium w wysokości 100% zasiłku, które jest wypłacane przez okres 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia nauki (z wyłączeniem sytuacji określonej w art. 55 ust. 3). Starosta może podjąć decyzję o kontynuacji wypłacania stypendium do ukończenia nauki, jeżeli odbywa się ona zgodnie z programem nauczania. W przypadku przerwania nauki stypendium nie przysługuje, natomiast osobie, której starosta przyznał stypendium i która podjęła zatrudnienie w trakcie

nauki, przysługuje stypendium w wysokości 20% zasiłku od ostatniego dnia miesiąca, w którym to zatrudnienie podjęła (art. 55).

Osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy mogą również zostać skierowane do prac interwencyjnych oraz na roboty publiczne.

Prace interwencyjne oznaczają zatrudnienie bezrobotnego przez pracodawcę, które nastąpiło w wyniku umowy zawartej ze starostą i ma na celu wsparcie osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (art. 2 pkt. 26). Starosta, kierując bezrobotnego do prac interwencyjnych, ma obowiązek wziąć pod uwagę jego wiek, stan zdrowia oraz rodzaje uprzednio wykonywanej pracy (art. 51 ust. 5). Z kolei roboty publiczne oznaczają zatrudnienie bezrobotnego w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy przy wykonywaniu prac organizowanych przez gminy, organizacje pozarządowe statutowo zajmujące się problematyką: ochrony środowiska, kultury, oświaty, kultury fizycznej i turystyki, opieki zdrowotnej, bezrobocia oraz opieki społecznej, a także spółki wodne i ich związki, jeżeli prace te są finansowane lub dofinansowywane ze środków samorządu terytorialnego, budżetu państwa, funduszy celowych, organizacji pozarządowych, spółek wodnych i ich związków (art. 2 pkt 32).

Starosta zwraca pracodawcy (w przypadku zatrudnienia do 6 miesięcy) lub może dokonywać zwrotu (w przypadku zatrudnienia do 12 miesięcy) poniesionych przez pracodawcę z tytułu zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych lub robót publicznych skierowanego bezrobotnego kosztów wypłaconego mu wynagrodzenia, nagród oraz opłaconych składek na ubezpieczenia społeczne (lub ich części) w wysokości uprzednio uzgodnionej (art. 51, art. 56 i 57). Jeżeli pracodawca bezpośrednio po zakończeniu prac interwencyjnych trwających co najmniej 6 miesięcy zatrudnił skierowanego bezrobotnego przez okres dalszych 6 miesięcy i po upływie tego okresu dalej go zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy, starosta może przyznać pracodawcy jednorazową refundację wynagrodzenia w wysokości uprzednio uzgodnionej, nie wyższej jednak niż 150% przeciętnego wynagrodzenia obowiązującego w dniu spełnienia tego warunku (art. 51 ust.4 i 5). Pracodawca, u którego skierowani bezrobotni będą wykonywać prace interwencyjne, oraz organizator robót publicznych albo wskazany pracodawca, u którego będą wykonywane roboty publiczne, zawierają z bezrobotnym umowę o pracę (DzU 2009 nr 5, poz. 25 § 7 pkt 5).

Ustawa osobom po 50 roku życia umożliwia także, po upływie 6 miesięcy od dnia zarejestrowania w powiatowym urzędzie pracy, ubieganie się o przyznanie prawa do świadczenia emerytalnego, jeżeli spełniają one warunki do nabycia tego świadczenia (art. 58).

Z kolei bezrobotnym samotnie wychowującym co najmniej jedno dziecko starosta może, po udokumentowaniu poniesionych kosztów, refundować koszty opieki nad dzieckiem lub dziećmi do lat 7 w wysokości uzgodnionej, nie wyższej jednak niż połowa zasiłku, na każde dziecko, na opiekę którego poniesiono koszty, jeżeli bezrobotny podejmie zatrudnienie lub inną pracę zarobkową lub zostanie skierowany na staż, przygotowanie zawodowe dorosłych lub szkolenie oraz pod wa-

runkiem osiągnięcia z tego tytułu miesięcznie przychodów nieprzekraczających minimalnego wynagrodzenia za pracę. Refundacja ta przysługuje na okres do 6 miesięcy. W przypadku skierowania na staż, przygotowanie zawodowe dorosłych lub szkolenie refundacja kosztów opieki nad dzieckiem lub dziećmi do lat 7 następuje na okres ich odbywania.

Działania skierowane do osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy mają uzasadnienie zarówno praktyczne (dane liczbowe potwierdzają występowanie obiektywnych barier dostępu do miejsc pracy), jak i teoretyczne (znajdują potwierdzenie w teoriach segmentacyjnych rynku pracy). Kwestią do zastanowienia i ewentualnie rozwiązania pozostaje kwalifikowanie bezrobotnych do tych szczególnych rozwiązań oraz ich właściwa realizacja, a w konsekwencji ich efektywność mierzona zatrudnieniem i stałym włączeniem w struktury rynku pracy.

Literatura

Aktywność ekonomiczna ludności Polski z lat 2001-2009, GUS, Warszawa.

Aktywność ekonomiczna ludności Polski z lat 2006-2009, GUS, Warszawa.

Bezrobocie rejestrowane w Polsce z lat 2001-2009, GUS, Warszawa.

Kryńska E., *Segmentacja rynku pracy. Podstawy teoretyczne i analiza statystyczna*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1996.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 kwietnia 2009 r. w sprawie przygotowania zawodowego dorosłych, DzU 2009 nr 61, poz. 502.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 stycznia 2009 r. w sprawie organizowania prac interwencyjnych i robót publicznych oraz jednorazowej refundacji kosztów z tytułu opłaconych składek na ubezpieczenia społeczne, DzU 2009 nr 5, poz. 25.

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, DzU 2008 nr 69, poz. 415 z późn. zm., tekst ujednolicony obowiązujący od 1 lutego 2009 r.

PEOPLE IN PARTICULAR SITUATION IN LABOUR MARKET

Summary: On work market there is a group of people who, because of their features, is in worse position. Statistics accumulated in the longstanding system confirm this phenomenon. Worse position on the market is described by segmentation theories which try to explain the causes of this situation. The active country politics on work market, directed mainly at people in a particular situation, has deep justification. However, it is crucial to monitor its effectiveness and aim which is to occupy permanent workplaces by these people.